

Pismo poglavarja Seattla in okoljska etika

Milan SINKO*

ZAPLET

Dogodki, ki so me spodbudili za ta prispevek, so se pravzaprav začeli takrat, ko mi je kolegica podarila knjižico z naslovom "Kako naj vam prodamo modrino neba?" (BURGAR / BURGAR 1990). Darilo je bilo pravzaprav nekakšno prosvetljevanje s prijaznim pošvetilom: "Za prepričane, da utrdijo prepričanje, za skeptike, da poglobijo skepsa, za vse, ki odkrivamo nekaj, kar je bilo pred časi za nekatere samoumevno" Seveda sem knjižico z besedami indijanskih poglavarjev o njihovem razumevanju narave in življenja nasploh prav hitro prebral. Če povem, da se mi je že na začetku zdelo nenavadno, zakaj je treba v knjižici navedene "originalne" besede poglavarja Seattla "Kako se da kupiti ali prodati nebo..." spremeniti v vprašanje, ki je dobro znano vsakemu poštenemu okoljevarstveniku ("Kako naj vam prodamo modrino neba?") ne boste imeli težav, da me uvrstite v ustrezno rubriko tistih, ki jim je knjiga po kolegičinih mislih namenjena. Uvod v knjigo in recenzijo sta napisala ugledna ljubljanska univerzitetna profesorja. Poklicno me zelo zanima, kako je prof. Manca Koširjeva recenzijo takega dela sploh naredila.

Zame se je ta zgodba končala, dokler nisem čez tri leta prebral (PEPPER 1996), da okoljevarstveniki za doseganje večjih učinkov svojih dejavnosti velikokrat uporabijo kulturo prvotnih prebivalcev različnih celin, na primer tudi severnoameriških Indijancev. Da bi bili učinki še večji, so celo prirejali njihova verovanja tako, da so podpirala sodobno usmeritev. In kot primer je navedeno domnevno pismo poglavarja Seattla ameriškega predsedniku, s katerim mu indijanski poglavar leta 1854 odgovarja na ponudbo ZDA, da odkupijo indijansko ozemlje. Avtor knjige navaja, da je pismo ponaredek. No, tudi to dejstvo me ni preveč vznemirilo, dokler nisem leta 1996 v dveh novejših univerzitetnih učbenikih za študente gozdarstva (Funkcije in vloge gozda, Ruralna sociologija) opazil, da se sklicujeta oziroma navajata omenjeno knjigo (pismo). Spomnil sem se tudi primerno publicirane prisotnosti severnoameriškega Indijanca na IUFRO kongresu v Ljubljani leta 1986 in propagandnih lističev o Indijancih, ki so

bili še pred nekaj leti samopostrežno na voljo v zgornjih nadstropjih Oddelka za gozdarstvo. Zato in tudi zaradi iskrenega razočaranja nekaterih kolegic in kolegov, ko sem jim omenil to zgodbo, sem se odločil zadevi posvetiti nekaj več časa. Seveda je treba povedati, da mi je bil internet in brskalniki po njem v veliko pomoč.

KAKO NAJ VAM PRODAMO MODRE IDEJE?

Pismo poglavarja Seattla iz leta 1854 je kot nekakšen ekološki manifest slavno po vsem svetu. V njem se Indijanski poglavar sprašuje, kako se da prodati ali kupiti nebo in toploto zemlje. Opozarja, da smo del zemlje in ona del nas, da je voda sveta, da so orli naši brati in reke naše sestre, da bo človek umrl od silne osamljenosti, če ne bo več živali, da je na svetu vse povezano, da je zemlja naša mati, da zemlja ni človekova last, ampak je človek last zemlje, da je pravega življenja konec, začčenja se boj za obstanek in še mnogo podobnih misli.

Do zdaj se je pismo že stokrat, če ne tisočkrat pojavilo v knjigah, na plakatih ali brošurah, ki so bile prodajne uspešnice v različnih državah, tudi v Sloveniji. Leta 1992 so npr. organizatorji Dneva Zemlje celo prosili voditelje raznih verovanj, naj javno preberejo pismo. Govorice, da je s pismom nekaj narobe, so se pojavile leta 1975, saj naj bi se Seattle obračal v grobu, če bi vedel, kaj so naredili iz njegovega govora. Nemški zgodovinar Kaiser je odkril izvor pisma in objavil svoje ugotovitve leta 1987. V literaturi, ki se ukvarja z varstvom okolja, je bil izvor pisma objavljen leta 1988. Zgodba se je pričela razpletati.

Pismo se je prvič javno pojavilo leta 1974, leta 1976 pa so ga objavili Prijatelji zemlje (FOE). Je namreč del scenarija, ki ga je leta 1970 napisal scenarist Ted Perry, takrat iz Teksasa, za okoljevarstveni dokumentarni film "Home". Film je bil izdelan leta 1971 v ZDA za konvencijo Južnih Baptistov, ki so hoteli primerno osladiti svoja fundamentalistična okoljska sporočila z všečno sentimentalnostjo. Producenti filma so izbrisali ime scenarista in da bi bil učinek večji, položili misli v usta poglavarja Seattla. Ted Perry je temu nasprotoval in poskušal uveljaviti pravico do avtorstva. Pismo nekateri imenujejo tudi prevara ali ponaredek, vendar avtor ni imel tega namena, saj je odkrito priznal in si

* Mag. M. Š., dipl. inž. gozd., BF Oddelek za gozdarstvo. Večna pot 83, Ljubljana, SLO

prizadeval, da bi vedeli tudi drugi, da je zgolj izmišljena verzija tega, kar bi poglavar mogoče lahko rekel. Prevara je zato kvečjemu nadaljnja raba pisma, vseh, ki vedo za njegov izvor. Založniki in ostali uporabniki so menili, da se bo prodajalo in učinkovalo bolje, če bo pripisano Indijancu. Appetit javnosti po mitih Indijancev je, kot kaže, brezmejen.

Poglavar Seattle je resnično živel na zahodni obali ZDA in umrl 1866. Mesto Seattle na severozahodu ZDA je dobilo po njem ime, vendar šele potem, ko so mu obljubili, da bodo plemenu izplačali odškodnino za motenje njegove posmrtnosti. Ta čast mu je pripadla kot pomembnemu voditelju staroselcev, ki je omogočil miren prenos oblasti v roke kolonizatorjev. Status vodje Indijancev tistega območja je Seattle dobil z vojnami med plemeni, saj se proti belcem ni vojskoval. Bil je pokristijanjen in imel osem indijanskih sužnjev, ki jih je osvobodil šele po Lincolnovi razglasitvi enakopravnosti. Kot večina indijanskih poglavarjev je bil sposoben govorec in zgodovina priznava, da je imel leta 1854 govor, ki naj bi bil osnova za kasnejše "pismo". Poglavar je v svojem jeziku govoril lokalnemu guvernerju o težavah svojega ljudstva, prevajal pa je dr. Henry Smith, ki je po zapiskih naredil pisno različico in jo prvič objavil trideset let kasneje. Henry Smith je do takrat živel samo eno leto na tistem območju, znan pa je tudi kot pesnik. Zato je tudi "izvimi" govor predmet razprav o avtentičnosti. Še posebej, ker so ugotovili, da so nekateri deli dodani kasneje. Smithova verzija govora naj bi bila izhodišče za Perryev scenarij, ki pa je v nekaterih delih celo nasproten tistemu, kar naj bi poglavar res izjavil. Mnogi temu oporekajo, ker "izvimi" govor sploh ni bil posvečen okoljskim temam, saj Seattle o okolju takrat ni govoril. Oba, pismo in govor, je mogoče prebrati v že prej omenjeni knjižici (BURGAR / BURGAR 1990). Na samem začetku je besedilo Teda Perrya, proti koncu pa še Smitha. Perry je napisal pismo za baptiste, zato je tudi spremenil "izvimo" Seattlevo misel iz govora, da imajo belci in Indijanci različne bogove v idejo, da je bog isti in s tem prav tako potrdil, da mu je služil Smithov tekst predvsem kot vzorec za slog pisanja in manj kot vsebinska predloga.

Perry kot filmski zgodovinar ni bil strokovnjak za kulturo Indijancev in tudi ni vedel veliko o njihovem načinu življenja. Zato vsebuje pismo predvsem njegove zamisli oziroma pričakovanja modernih "okoljevarstveno ozaveščenih" ljudi, kako so Indijanci razmišljali in živel. Dober sprejem je pripisati prav optimalni umetni konstrukciji "Indijanca belca človeka", ki je v idealnih razmerjih sestavljen iz "plenenitega div-

jaka" in ustreznih prepričanj nekaterih sodobnih belih ljudi. V pismu je vrsta napak in nedoslednosti, zaradi katerih je za mnoge kritike nenavadno, da se pravi izvor ni razkril že prej. Poglavar omenja železnico, ki so jo zgradili 15 let po njegovi smrti, bizone, ki niso živeli na njegovem območju, prerijo, ki je ni nikoli mogel videti, "govoreče žice", s katerimi ni imel opravkov. Različne priredbe so bile narejene tudi na fotografiji poglavarja Seattle. Nekaterim izdajateljem se je zdelo pomembno, da ima odprte oči, spet drugim, da drži v rokah palico, kar ni v originalu.

RAZPLET

Razkritje, da pismo ni nikoli obstajalo in njegov izvor, je povzročilo različne odzive. Okoljevarstveniki so menili, da so pomembne ideje, ki jih besedilo izraža, in da izvor niti ni pomemben. Pismo se še vedno pogosto pojavlja v različnih medijih kot pismo poglavarja Seattle brez navedbe pravega avtorja, zato je mogoče sklepati, da je to še vedno njihovo mnenje. Pravijo, da če tega ni rekel, pa bi lahko oziroma moral. Nasprotno pa celo avtor pisma Perry meni, da je tak odnos škodljiv, in se sprašuje, zakaj je tekst za belce tako zelo sprejemljiv, če ga pripišemo Indijancem. Kaže, da belci postavljajo Indijance na piedestal (zaradi slabe vesti?) in se poskušajo izogniti odgovornosti za svoja dejanja in iskanja lastnih rešitev.

Zakaj so belci v tem primeru potrebovali Indijance, oziroma so besede položili v usta Indijancu? Morda zato, ker so Indijanci v predstavi belcev "s civilizacijo nepokvarjeni", "prvinski", "divji" - skratka tako rekoč del "neodtujene" narave, "stopljeni z njo". Besede iz ust Indijanca so za "ekološko osveščenege belca" tako rekoč besede narave, kot da bi mu spregovorila sama narava. Belec naj bi preko Indijancev oz. sprejemanja njihovega odnosa do narave ta stik ponovno vzpostavil. Vendar je (bil) tak odnos do narave Indijancem pripisan oziroma je izrazilo belski - idealiziran. Nemalo antropoloških študij simbolnega (družbenega) sveta Indijancev razkrije, da imajo povsem neromantičen odnos do narave, ki ga določa simbolni "daj-dam": narava je predvsem neprestana grožnja (poseljena tudi z zlobnimi duhovi prednikov) in z žrtvami ter določenimi načini obnašanja morajo to grožnjo neprestano krotiti. V takem miselnem univerzumu ni podlage za koncepte "modrine neba", ki so izrazito evropsko - romantični, idiličen pogled na naravo z distance mestnega okolja.

Mogoče je presenetljivo, vendar tudi severnoameriški Indijanci ne odobravajo uporabe pisma. Upirajo se stalnemu izrabljanju Indijanske kulture za dnevne

in modne potrebe belega človeka (GIESE 1996). Indijanska duhovnost je uporabljena vedno, ko je treba ilustrirati kako evropsko teorijo. Zgodovinarji in severnoameriški Indijanci se že leta trudijo uveljaviti resnico o pismu in drugih mitih staroselcev, vendar miti težko umirajo. Še posebej tisti, ki ustrezajo okoljevarstvenemu gibanju, ki temelji svoj obstoj na čustvih, manj dejstvih. Tudi trg daje prednost ponaredku, saj so npr. na Nizozemskem decembra 1995 prodali 100.000 knjig z besedami pripisanimi Seattlu, in samo 40 letopisov, ki so razkrili pravi izvor (McCARTHY 1996).

IN SLOVENIJA?

Zanimanje Slovencev za severnoameriške Indijance izvira pravzaprav že iz prejšnjega stoletja, ko smo dobili tudi prvo etnološko razpravo Slovencev o kakem neslovenskem narodu. Napisal jo je leta 1836 Friderik Baraga, misijonar in poznejši škof v ZDA. Zanimivo, da njegovih odkritij še niso navajali, recimo, v okoljevarstvene namene. V knjižici indijanskih modrosti (BURGAR / BURGAR 1990) so navedene nekatere Baragove misli, vendar v primerjavi z obsegom njegovega besedila (BARAGA 1970) zelo skopo (posamezni stavki), predvsem pa so opisi zelo skrbno izbrani. Marsikaj, kar je opisal Baraga, bi namreč omajalo idealistični pogled na življenje Indijancev, četudi bi njegove besede upoštevali z veliko rezerve. Poznavanje ozadja pisma in govora poglavarja Seattla pa seveda začenja vprašanje verodostojnosti ostalih takih ali drugačnih s staroselci povezanih zgodb.

Pismo je imelo v Sloveniji velik vpliv na razvoj ekološke (okoljske) etike. Profesor Kim namreč pripisuje poglavarju Seattlu simbolno očetovstvo ekološke etike (KIRN 1992), ker da so v pisnu eksplicitno in implicitno izražena pomembna izhodišča za ekološko etiko. Pismo mu predstavlja ekološko-etični manifest, sporočilo in otonin prerijske kulture Indijancev agresivni kulturi belega človeka. Tudi v literarnem pogledu ocenjuje Kirn pismo za bisec ekološke literature, ki ga po njegovi presoji evropska misel in kultura v tedanjem času ni preinogla. Iz pisma naj bi vel duh tisočletne ekološke modrosti Indijancev in njihovega duhovnega in psihičnega odnosa do življenja in narave nasploh. Ekološko-etično sporočilo severnoameriških Indijancev je po mnenju prof. Kirna univerzalnega pomena in naj bi daleč presegalo meje zgolj njihovega specifičnega razmerja do narave.

Selektivna uporaba verovanj, duhovnosti, antropomorfizmov in različnih ideologij pade v slovenskem gozdarstvu na dokaj plodna tla. Vendar, ali ni prenašanje kultur, duhovnosti ali posameznih misli "ekso-tičnih" ljudstev v naše družbeno in kulturno okolje nekaj podobnega kot prenašanje neavtohtonih drevesnih vrst v naše kraje, proti kateremu se bo slovenski gozdar še kako dosledno in strokovno boril? Raba "ekso-tičnih misli" in ekso-tičnih drevesnih vrst imata enak namen. Služita določenemu cilju. Neprilagojene rastišča, v primeru idej pa lahko rečemo kulturnemu in duhovnemu okolju, nimajo dolgoročnih možnosti preživetja. V naravi brez ustreznih vlaganj energije razvoj z neprilagojenimi vrstami opravi svoje in podobno je z idejami. Prvotna religija Indijancev ali pa njihov odnos do npr. poligamije v našem kulturnem okolju ne moreta pognati korenin, "njihov" odnos do narave pa zlahka. Seveda se lahko vprašamo, zakaj ideje "poglavarja Seattla" tako dobro uspevajo v belskem - razvitem svetu. Zato, ker so to v bistvu njemu pripisane "naše", belske ideje.

Razmislek o etičnosti okoljevarstvenikov in drugih, da sicer popolnoma legitimne ideje nekaterih sodobnih ljudi o naravi prodajajo zavite v celofan, potiskan z indijanskimi motivi, pa naj bo prepuščen bralcu.

VIRI

- BARAGA, F. 1970. Zgodovina, značaj, nravi in šege Severnoameriških Indijancev. Mohorjeva družba, Celje, 123 s.
- BURGAR, F. / BURGAR K. M. 1990. Kako naj vam prodamo modrogo neba. Vai. Ljubljana, 159 s.
- GIESE, P. 1996. Purposes and personal philosophy of native american. - URL: <http://indy4.fdl.cc.mn.us/~isk/books/bookphil.html>.
- JENNINGS, P. 1996. A few references to Chief Seattle - URL: <http://www.synapric.bc.ca/ejournal/seattle2.htm>.
- JOHANSSON, P. 1996. Chief Seattle on Internet. - URL: <http://www.geocities.com/Athens/2344/chiefs3.htm>.
- KIRN, A. 1992. Ekološka (okoljska) etika. - ARAM, Manbor, 44 s.
- McCARTHY, J. 1996. About the Chief Seattle Speech. - URL: <http://www-formal.stanford.edu/jmc/progress/fake.html>.
- PEPPER, D. 1996. Modern Environmentalism. - Routledge, London, 376 s.
- TENNENT, M. 1996. Chief Seattle debunking. - URL: http://www.urbanlegends.com/misc/chief_seattle_debunking.html.
- , Children's Best Seller Uses Fake Chief Seattle Speech. - URL: <http://indy4.fdl.cc.mn.us/~isk/books/baddies/mugs-hots.html>.
- , We may be Brothers After All. - URL: <http://magna.com.au/~prfbrown/thechief.html>.